

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

THE DIGITAL DIVIDE,
EDITURA POLITY PRESS, CAMBRIDGE, REGATUL UNIT, 2020.
JAN VAN DIJK

Mirela-Lăcrimioara COSMA

Sociologie Românească, 2020, vol. 18, Issue 2, pp. 244-248

<https://doi.org/10.33788/sr.18.2.25>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

**THE DIGITAL DIVIDE, EDITURA POLITY
PRESS, CAMBRIDGE, REGATUL UNIT,
2020. JAN VAN DIJK**

Mirela-Lăcrimioara COSMA¹

Abstract

The Digital Divide is the result of 25 years of research in the field of digital division. It summarizes the latest studies from access to digital devices (first level of the digital divide), to digital skills and use (level II) and the results/benefits of using or not using digital (level III). The aim of the paper is to clarify the latest concepts on digital inequality and its relationship with social division. Jan van Dijk presents the theories underlying the spread of technology in society and the main directions of approach in recent studies, according to which the use of media technologies reduces social inequality, increases social inequality or has no effect on it.

Keywords: digital divide; social inequality; digital society

Cuvinte-cheie: diviziune digitală; inegalitate socială; societate digitală

Trăim într-o societate în care informația deține o putere mai mare decât oricând în istoria umanității. Cine are informație, are putere. În aceste condiții, tehnologia joacă un rol foarte important în crearea și distribuirea informației, care divizează societatea, prin beneficiile rezultate ca urmare a utilizării tehnologiei digitale. Cercetătorii numesc acest concept „diviziune digitală” și se referă la decalajul dintre națiuni, grupuri sociale, indivizi, în ceea ce privește accesul, abilitățile și utilizarea dispozitivelor digitale, precum și rezultatele/avantajele/beneficiile din viața reală ca urmare a utilizării tehnologiei digitale (van Deursen, & Helsper, 2019; van Deursen, & van Dijk, 2019).

¹ University of Oradea, Str. Universității nr. 1, Oradea, ROMÂNIA.
E-mail: mirelacosma92@gmail.com.

În domeniul comunicării digitale este recunoscută competența lui Jan A.G.M. van Dijk, profesor de științe ale comunicării la Universitatea din Twente, Olanda, Departamentul de Comunicare. Catedra sa se numește Sociologia Informației. Din 1985 investighează aspectele sociale ale Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (TIC). Este președinte al Centrului pentru Studii de guvernare electronică (www.cfes.nl), consultant al Comisiei Europene, a mai multor ministere olandeze, departamente, orașe și partide politice cu privire la problemele legate de TIC și cercetător în domeniul creșterii și dezvoltării domeniului TIC. Publicațiile recente în limba engleză și domeniile de interes ale lui Jan van Dijk vizează diviziunea digitală, rețelele sociale, democrația digitală, designul noilor tehnologii media etc. Printre publicațiile cele mai importante ale lui Jan van Dijk se află și lucrarea *The Digital Divide*, în care acesta face o sinteză a celor mai importante teorii și studii în domeniul diviziunii digitale. Cartea este destinată tuturor studenților și cercetătorilor din domeniul media, telecomunicații, comunicare, sociologie și discipline înrudite.

The Digital Divide este rezultatul a 25 de ani de cercetare în domeniul diviziunii digitale, în care se face o trecere în revistă a evoluției diviziunii digitale ca și concept, rezumând cele mai importante studii, de la accesul dispozitivelor digitale (primul nivel al diviziunii digitale), la abilități digitale și utilizare (nivelul al II-lea) și rezultatele/beneficiile utilizării sau non-utilizării tehnologiei digitale (nivelul al III-lea). Scopul autorului este de a clarifica cele mai recente concepte privind diviziunea digitală și relația acesteia cu inegalitatea socială. Van Dijk prezintă teoriile care stau la baza răspândirii tehnologiei în societate și cele trei direcții de abordare în studiile recente, conform cărora utilizarea tehnologiilor media reduce inegalitatea socială, crește inegalitatea socială sau nu are niciun efect asupra acesteia.

Lucrarea este structurată în nouă capitole, fiecare capitol fiind o sinteză complexă a studiilor, rapoartelor și datelor statistice cele mai recente, pentru fiecare temă abordată.

Capitolul (1) *What is the Digital Divide? [Ce este Diviziunea Digitală?]* prezintă conceptul de diviziune digitală și confuziile legate de acesta în literatura de specialitate și pe canalele mass-media, prezentând și perspective ale diviziunii digitale ca problemă pentru societate. Apoi, după o scurtă istorie a diviziunii digitale, clasifică indicatorii acesteia, pe nivele. Astfel: primul nivel este concentrat pe accesul fizic al dispozitivelor digitale, al doilea nivel este determinat de abilitățile și utilizarea tehnologiilor digitale și al treilea nivel este prezentat de rezultatele și beneficiile utilizării tehnologiei.

Capitolul (2) *Research into and Theory of the Digital Divide [Cercetări în și Teorii ale Diviziunii Digitale]* prezintă principalele întrebări pe care le ridică Diviziunea Digitală, strategiile și metodele de cercetare utilizate pentru a afla răspunsurile la aceste întrebări și cele mai importante teorii și perspective asupra tehnologiei. Tehnologia Digitală este, astfel, abordată din următoarele perspective:

perspectiva acceptării tehnologiei (teoria gratificării, teoria comportamentului planificat, teoria difuziunii inovației, teoria cognitiv-socială etc.), perspectiva materialistă (teoria consumului economic, teoria capitalistă a lui Bourdieu, teoria structurală), perspectiva socio-culturală.

Următoarele patru capitole: *Motivation and Attitude* [Motivația și atitudinea], *Physical Access* [Accesul fizic], *Digital and Twenty-First-Century Skills* [Abilități digitale în Secolul XXI], *Usage Inequality* [Inegalitate în utilizare] merg pe aceeași structură: după introducerea fiecărui concept, sunt prezentate elementele de bază a fiecărei teme, cauze și efecte ale diferențelor în motivație și atitudine, acces fizic, abilități și utilizare a tehnologiilor media, consecințe ale diferențelor prezentate și evoluții ale acestor domenii. Este, poate, partea cea mai importantă a cărții, cea mai complexă și interesantă abordare a Tehnologiei, sintetizând cele mai cunoscute studii din fiecare domeniu în parte.

Capitolul (7) *Outcomes* [Rezultate] răspunde la întrebarea *Cine beneficiază și cine nu în urma utilizării tehnologiei digitale?* Rezultatele pozitive ale utilizării tehnologiei digitale abordează domeniile: economic, social, politic/civic, cultural și personal. Rezultatele negative se referă la utilizarea excesivă a internetului, abuzuri de orice fel de tip online, pierderea securității și a datelor personale online.

Concluziile arată că indiferent de aspectele negative ale utilizării tehnologiei digitale (cyberbullying, amenințări virtuale, imagini sau video cu conținuturi sexuale etc.) utilizatorii bine informați, cu abilități digitale strategice și de comunicare pot face față mai ușor amenințărilor din mediul online.

Capitolul *Social and Digital Inequality* [Inegalitate digitală și socială] răspunde la întrebarea: *Diviziunea digitală reduce sau întărește inegalitatea socială?* Argumentele celor care susțin că *utilizarea tehnologiei digitale reduce inegalitatea socială* se referă la însușirea abilităților digitale și operaționale de către o mare majoritate de utilizatori, frecvența utilizării Internetului și numărul de aplicații multiplicat în ultimii 15 ani; decalajul între sexe încheiat în majoritatea părților din lume și cele de vârstă în reducere, iar în ceea ce privește educația, oamenii cu o educație scăzută utilizează Internetul în mod diferit în comparație cu cei care au un nivel de educație ridicat. Mai mult, costurile dispozitivelor și serviciilor digitale s-au redus, astfel și decalajul în accesul informației a scăzut. Argumentele celor de părere că *utilizarea tehnologiei digitale nu are niciun impact asupra inegalității sociale* vizează reflecția inegalității sociale existente în inegalitatea digitală și menținerea caracteristicilor personale ale indivizilor în lumea digitală în acord cu cele din mediul offline. Ultima categorie de argumente este a celor care cred că *utilizarea tehnologiei digitale crește inegalitatea socială*, cea susținută și de autorul cărții. Înainte de a aduce argumentele, acesta face o distincție între inegalitatea absolută (când oamenii sunt excluși sau incluși într-o categorie particulară a societății. Când sunt forțați să utilizeze canale digitale la care nu au acces sau abilități, aceștia vor fi excluși la modul absolut.) și inegalitatea relativă (când unii oameni participă și/sau beneficiază mai mult sau mai degrabă

decât alții în toate domeniile societății în contextul accesului, abilităților și utilizării tehnologiei digitale). Argumentele lui vizează creșterea inegalității în abilitățile digitale, în special cele legate de conținut, dar și a numărului de aplicații digitale complexe care apar, numărul dispozitivelor, programelor, abonamentelor digitale, concluzionând cu imposibilitatea balansării costurilor tehnologiei digitale private (de acasă) sau publice (în cazul afacerilor). Conținutul online este de calitate tot mai redusă, iar cei care vor o calitate înaltă a informațiilor și datelor accesate, trebuie să plătească prețul abonamentului sau achiziționarea lui în format printat (desigur la un preț ridicat). Așadar, concluzia ne arată că inegalitatea digitală crește și/sau extinde inegalitatea socială în multe domenii.

Direcțiile principale de evoluție a tehnologiilor digitale și inegalităților reflectă patru aspecte: multiplicarea tehnologiilor media digitale, utilizarea interfețelor de sisteme de operare, miniaturizarea (implantarea hardwerelor externe) și integrarea sau îmbinarea mediului online cu cel offline (a lumii virtuale cu cea reală). Autorul explică în detaliu fiecare aspect.

Capitolul *Solutions to Mitigate the Digital Divide* [Soluții de a diminua diviziunea digitală] începe cu poziția autorului față de dilema: se poate încheia diviziunea digitală sau doar ameliora. Jan van Dijk pledează pentru ameliorarea diviziunii digitale, fără a se încheia vreodată și, prezentând înaintea perspectivele politice existente deja în lume pentru diviziunea digitală (perspectiva tehnologică, economică, educațională, socială și persuasivă), compară apoi politicile de dezvoltare pe regiuni (America de Nord, Asia de Est, Europa, Lumea în curs de dezvoltare). În ultima parte a capitolului, și, implicit a cărții, ne sunt prezentate câteva soluții care ar duce la ameliorarea decalajului digital la nivel de motivație și atitudine, acces fizic la tehnologia digitală, abilități digitale și utilizare a tehnologiei, precum și direcții viitoare de dezvoltare în acest domeniu.

Cartea *The Digital Divide* [Diviziunea Digitală] de Jan van Dijk este cea mai recentă carte care sintetizează principalele studii, idei, date și rezultate din ultimii douăzeci de ani din domeniul diviziunii digitale. Este o lucrare deosebit de interesantă, structurată într-un mod logic și coerent, iar informațiile sunt ușor de înțeles pentru specialiști din orice domeniu.

În România, cercetătorii în domeniul digital (acces, utilizare și rezultate în urma utilizării dispozitivelor digitale), nu foarte numeroși la număr, utilizează date internaționale (Hatos, 2020; Livingstone, 2019; Velicu, Balea, & Barbovschi, 2019) sau se axează pe un eșantion restrâns, în cele mai multe cazuri nefiind reprezentativ pentru țara noastră (Stan, 2019; Ștefăniță, & Ivan, 2018). Cauzele acestui efect sunt datorate în mare parte dificultății de infrastructură digitală și cultură organizațională a instituțiilor locale, de a evalua în mod obiectiv competențele digitale ale populației românești și a lua măsuri concrete de dezvoltare a acestor competențe.

În acest context, consecințele decalajului de utilizare competență a tehnologiei din România sunt minimalizate sau chiar negate (ușor de realizat în contextul lipsei

evaluării și monitorizării competențelor digitale), iar măsurile luate se dovedesc a fi, deseori, superficiale (exemplu: Programul Euro 200), explicabile prin teoria „formelor fără fond” a lui Titu Maiorescu (Maiorescu, 1868): „forma fără fond nu numai că nu aduce nici un folos, dar este de-a dreptul stricăcioasă, fiindcă nimicește un mijloc puternic de cultură. [...]”, prin urmare, vom zice mai bine să nu utilizăm tehnologia digitală deloc, decât să o utilizăm greșit, ceea ce ne duce dintr-o extremă în cealaltă. Dar, în zadar se va asigura accesul la tehnologia digitală dacă nu se vor implementa măsuri de evaluare periodică și dezvoltare a competențelor digitale, în toate domeniile ocupaționale. Să nu ignorăm „maturitatea științifică ce singură le dă măsurilor de intervenție rațiunea de a fi” (Maiorescu, 1868), iar cartea, *The Digital Divide*, scrisă de Jan van Dijk, este considerată un reper în acest sens.

Bibliografie

- Hatos, A. (2020). Is using ICT at home good or bad for learning? A cross-country comparison of the impact of home use of ICT for entertainment and learning on PISA 2015 Science test results. DOI:10.31219/osf.io/9dv5k.
- Livingstone, S. (2019). EU Kids Online. *The international encyclopedia of media literacy*, 1-17.
- Maiorescu, T. (1868). În contra direcției de astăzi în cultura română. *Convorbiri literare*.
- Stan, E. (2019). Mobile learning in Romania, a failed experience? *New Trends Issues Proceedings on Humanities Social Sciences*, 6(1), 296-303.
- Ștefăniță, O., & Ivan, L. (2018). Characteristics of the Digital Divide in Romania and Differences in Internet Use in Comparison with Internet Use in Europe. *Journal of Media Research*, 11(2 (31)), 5-21. DOI:10.24193/jmr.31.1.
- Van Deursen, A. J. A. M., & Helsper, E. J. (2019). The Third-Level Digital Divide: Who Benefits Most from Being Online? *Communication and Information Technologies*.
- Van Deursen, A. J. A. M., & van Dijk, J. A. G. M. (2019). The first-level digital divide shifts from inequalities in physical access to inequalities in material access. *New Media and Society*, 21(2), 354-375. DOI:10.1177/1461444818797082.
- Velicu, A., Balea, B., & Barbovschi, M. (2019). Acces, utilizări, riscuri și oportunități ale internetului pentru copiii din România. Rezultate ale proiectului EU Kids Online 2018. *EU Kids Online și DigiLiv-REI*.